

Μάθημα 5^ο

Κριτικός Εγγραμματισμός

Παραδοχή: Όση σχέση έχει ο γραπτός λόγος με σύμβολα και κώδικες, άλλη τόση έχει με αξίες, ιδεολογίες, υποκειμενικότητες, ερμηνείες, κρίσεις, ενδιαφέροντα, συμφέροντα και πρακτικές.

Άρα: Λόγος δεν είναι ένα απλό μέσο έκφρασης, αλλά είναι μέσο που συμβάλλει στην (ανα-) παραγωγή και επιβολή ιδεολογικά κατασκευασμένων αναπαραστάσεων της πραγματικότητας.

Κριτικός Εγγραμματισμός

1. Με ποια γλωσσικά μέσα κατασκευάζει την αναπαράσταση της πραγματικότητας;
2. Ποιανού πραγματικότητα αναπαριστά;
(υπέρ/κατά ποιου;)
3. Με ποιο τρόπο επιχειρεί το κείμενο να τοποθετήσει τον αναγνώστη θετικά έναντι της «πραγματικότητάς» του;

Εγγραμματισμός

**Ατομοκεντρική
προσέγγιση:**
Ικανότητα κατανόησης
σε βάθος

1. Υπόρρητες
παραδοχές
2. Προθέσεις
συγγραφέα
3. Προκαταλήψεις
4. Στερεότυπα

**Κοινωνικοκεντρική
προσέγγιση:**
Ανάδειξη ιδεολογίας

Αποδόμηση κειμένου:

1. Με ποια γλωσσικά
μέσα κατασκευάζει την
αναπαράσταση της
πραγματικότητας;
2. Ποιανού
πραγματικότητα
αναπαριστά;
(υπέρ/κατά ποιου;)
3. Με ποιο τρόπο
επιχειρεί το κείμενο να
τοποθετήσει τον
αναγνώστη θετικά
έναντι της
«πραγματικότητάς»
του;

Κριτικός Εγγραμματισμός: Τομείς και ερωτήματα ανάλυσης

I. Πλαίσιο και Κεντρικό Θέμα του Αφηγηματικού Κειμένου

1. Ποιο είναι το κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο δημιουργίας του κειμένου;
2. Ποιο είναι το χωροχρονικό πλαίσιο εξέλιξης της υπόθεσης του κειμένου;
3. Ποιο είναι το επιφανειακό (π.χ. εργάτης χάνει εργασία του) και ποιο το βαθύτερο θέμα (π.χ. επιπτώσεις εκσυγχρονισμού) που θίγει το κείμενο και ποια θέση λαβαίνει στο θιγόμενο θέμα;
4. Ποια είναι η κεντρική ιδέα που προβάλλει το κείμενο και πώς πείθει τον αναγνώστη γι' αυτήν;
5. Ποια κατηγορία αναγνωστών θα αντιδράσει θετικά και ποια αρνητικά στις ιδέες του κειμένου;
6. Ποια γνώση προϋποθέτει η κατανόηση του κειμένου;

II. Κειμενικό Είδος

1. Ποιο το κειμενικό είδος;
2. Ποια δομικά στοιχεία από τα αναμενόμενα υπάρχουν και ποια απουσιάζουν;
3. Τα γεγονότα δίνονται με τη χρονική τους αλληλουχία ή χρησιμοποιούνται σχήματα όπως το *in media res* και ο εγκιβωτισμός;
4. Τι υποδηλώνουν οι εικόνες, συμπληρώνουν/σχετίζονται με το κείμενο;
5. Ποια η γλώσσα και ποιο το ύφος του κειμένου;

III. Ρόλοι, Χαρακτήρες και Σχέσεις Ηρώων

1. Πώς εμφανίζονται παιδιά/νέοι/ηλικιωμένοι/άνδρες/γυναίκες; (στερεότυπα)
2. Υπάρχει εξέλιξη των χαρακτήρων, αλλάζουν προς τα πού και γιατί;
3. Ποιες απορίες σου δημιουργήθηκαν από τη (αντι-)δράση των ηρώων;
4. Με ποιον ήρωα συμφωνείς, ποιον συμπαθείς, ποιον απορρίπτεις και γιατί;
5. Πώς εξηγείς τη συμπεριφορά των ηρώων, κυρίως των «κακών»;
6. Ο κεντρικός ήρωας ποιον ήρωα άλλου διηγήματος σου θυμίζει και γιατί;

IV. Προβληματοποίηση Περιεχομένου του Κειμένου

1. Ποια τα κενά και οι αποσιωπήσεις δεδομένων και γιατί;
2. Ποια πρόσωπα συγκαλύπτονται κάτω από ουσιαστικοποιήσεις και απουσιάζουν και τι θα έλεγαν, αν είχαν το λόγο;
3. Ποια ερωτήματα δεν τίθενται και γιατί;
4. Ποιες οι υπόρρητες παραδοχές και πόσο βάσιμες είναι;
5. Ποιες οι ανεπιθύμητες επιπτώσεις πράξεων/προτάσεων/επιλογών;
6. Ποια είναι η «σκοτεινή πλευρά του φεγγαριού»;
7. Ποια στερεότυπα προβάλλονται για άτομα και ομάδες, ιδιαίτερα για τους «διαφορετικούς» και τους «άλλους»;
8. Πώς τοποθετείται από το κείμενο ο αναγνώστης έναντι ηρώων, θέσεων, στερεοτύπων και διακρίσεων κειμένου;
9. Πού και πώς αξιοποιεί ο συγγραφέας στο κείμενο την αβεβαιότητα, τη βεβαιότητα και την αυθεντία;

V. Εξουσία, Συμφέροντα και Διακρίσεις

1. Ποια μικρο-συμφέροντα συγκρούονται και σε ποια μακρο-συμφέροντα ανάγονται; 2. Ποια από τα συγκρουόμενα συμφέροντα/απόψεις προβάλλονται και ποια αποσιωπώνται;
3. Είναι οι απόψεις του αντικειμενικές και δίκαιες;
4. Ποιες διακρίσεις γίνονται με βάση την ηλικία, το φύλο και τις εθνο-πολιτιστικές ομάδες;

VI. Προβαλλόμενη Άποψη και «Πραγματικότητα»

1. Ποια είναι η εικόνα του κόσμου (χαοτική, αισιόδοξη, δύσκολη κτλ);
2. Ποια πλευρά κοινωνικής πραγματικότητας προβάλλει (σχέσεις, εργασία κτλ);
3. Τι είναι πραγματικό και φυσικό και τι αφύσικο στο κείμενο;
4. Ποια είναι τα ανάλογα του θέματος σε άλλους τόπους/χρόνους/περιστάσεις;

VII. Εναλλακτικές Προσεγγίσεις της Πραγματικότητας

1. Ποιες εναλλακτικές ερμηνείες για τα γεγονότα και για τις επιλογές και τις αλλαγές των ηρώων είναι δυνατές;
2. Ποιοι άλλοι εναλλακτικοί τρόποι ύπαρξης και δράσης είναι δυνατοί, πέρα από τους προβαλλόμενους από το κείμενο;
3. Πώς το κείμενο/περικείμενο/διακείμενο διαπλέκονται;
4. Ποιες από τις εικόνες του βιβλίου θα προτείνατε να αλλάξουν πώς και γιατί;

VIII. Το Πρόσωπο του Συγγραφέα

1. Ποια εικόνα σχηματίζει ο αναγνώστης για το/τη συγγραφέα;
2. Είναι δυνατή η διάκριση μεταξύ της «υποκειμενικής» άποψης των ηρώων και της «αντικειμενικής» του αφηγητή συγγραφέα;
3. Τι αξίες/ιδέες ασπάζεται ο/η συγγραφέας;
4. Τι σχόλια διατυπώνει;
5. Πόσο πειστικοί είναι οι ήρωες του και πόσο αναμενόμενη η συμπεριφορά τους;
6. Σε ποια σημεία η γραφή του είναι δυνατή και σε ποια αδύνατη και προβληματική;

ΑΣΚΗΣΗ 1

Κριτική Ανάλυση Διαφήμισης

1. Σε ποια ανάγκη/ενδιαφέρον απευθύνεται; (κύρος, γεύση, ψυχολογική ευχαρίστηση, υγεία, άνεση, πρακτικότητα, γνώση, κ.τ.λ.).
2. Σε ποιο πλαίσιο αναφέρεται; (χώρος, πρόσωπα, ένδυση, αντικείμενα, σχέσεις).
3. Ποια πρόσωπα συμμετέχουν; (άντρες, γυναίκες, παιδιά, νέοι, γέροι, πλούσιοι, φτωχοί, επιτυχημένοι).
4. Ποια πρόσωπα απουσιάζουν;
5. Πώς προβάλλεται το διαφημιζόμενο λεκτικά; (νέο, αποτελεσματικό, οικονομικό, εύκολο...).
6. Πώς προβάλλεται το διαφημιζόμενο εικονικά; (χρώμα, σχέδιο, μέγεθος...).
7. Τι αποσιωπά η διαφήμιση;
8. Τι μεγεθύνει;
9. Τι ελαχιστοποιεί;

ΑΣΚΗΣΗ 2

Κριτικός Εγγραμματισμός: Τομείς και Ερωτήματα Ανάλυσης (Εφαρμογή στο «Μηχάνημα» του Ε. Τριβιζά)

I. Σκοπός Κειμένου

1. Ποιο θέμα θέτει;
2. Ποιοι είναι οι αποδέκτες του;
3. Ποια είναι η κεντρική ιδέα;

II. Κειμενικό Είδος

1. Ποια δομικά στοιχεία;
2. Ποιο κειμενικό είδος;
3. Τι υποδηλώνουν οι εικόνες;
4. Ποια η γλώσσα του κειμένου;

III. Χαρακτήρες

1. Πώς εμφανίζονται παιδιά/νέοι/ηλικιωμένοι/άνδρες/γυναίκες; (στερεότυπα)
2. Υπάρχει εξέλιξη των χαρακτήρων;

IV. Κενά, Αποσιωπήσεις και Παραδοχές.

1. Ποια τα κενά και οι αποσιωπήσεις δεδομένων;
2. Ποια πρόσωπα απουσιάζουν;
3. Ποια ερωτήματα δεν τίθενται;
4. Ποιες οι υπόρρητες παραδοχές;

V. Εξουσία και Συμφέροντα

1. Ποια συμφέροντα/απόψεις προβάλλονται;
2. Ποια συμφέροντα/απόψεις αποσιωπώνται;
3. Είναι οι απόψεις του αντικειμενικές και δίκαιες;
4. Ποια γνώση προϋποθέτει η κατανόηση του κειμένου;
5. Πώς τοποθετείται ο αναγνώστης έναντι ηρώων/θέσεων κειμένου;
6. Ποια εικόνα δίνει για ηλικίες/φύλα/ομάδες;

VI. Προβαλλόμενη Άποψη και «Πραγματικότητα»

1. Ποια είναι η εικόνα του κόσμου;
2. Ποια πλευρά κοινωνικής πραγματικότητας προβάλλει;
3. Τι είναι πραγματικό και τι φανταστικό στο κείμενο;
4. Ποια είναι τα ανάλογα του θέματος σε άλλους τόπους/χρόνους/περιστάσεις;

VII. Το Πρόσωπο του Συγγραφέα

1. Ποια εικόνα σχηματίζει ο αναγνώστης για τον συγγραφέα;
2. Τι αξίες/ιδέες ασπάζεται ο συγγραφέας;
3. Τι σχόλια διατυπώνει;

VIII. Εναλλακτικές Ερμηνείες

1. Ποιες άλλες εναλλακτικές ερμηνείες είναι δυνατές;
2. Πώς το κείμενο/περικείμενο/διακείμενο διαπλέκονται;